

VIEŠPATIE, LEISK MUMS BŪTI

LINAS BUKAUSKAS
NUOTRAUKOS LORETOS SUNGAILIENĖS

*Užmiršto švietėjo kunigo Karolio Bruno Rimavičiaus
145-osioms mirties metinėms ir apleistos Pakėvio
bažnyčios 180-mečiui*

1830 m. statytos Pakėvio bažnyčios griuvėsiai

Mišios jau kadai pasibaigė ir visi, net ir tos kelios davatkėlės, seniai išsivaikščiojo, tik tėvas Bruno, septintą dešimtį bebaigiąs dvaro išlaikomas kunigas, apsikabinęs rudu abitu susiaustus kelius, tebesėdėjo šventoriuje ant prie pat bažnyčios pamestos girnapusės ir žvelgė į netoliese dunksančius kaimiečių budinkus...

Kaimas ilsisi, ir šventadienio rimtį tik retsykiais sutrikdo van-

gus šuns amtelėjimas, viename ar kitame kieme kartkartėmis pasigirstantis įprastas, nors kiekvienąkart tėvą Bruno priverčiantis įsitempti, užsiveriančių durų dunktelėjimas. Jo nebekankina tie – anądien ir kitomis dienomis nedavę ramybės – svarstymai, anei tos paikos mintys su vieninteliu klausimu – „o kaip toliau?“ Ir tik vėlei neramu. Dar sykj jis lėtai įsiklauso, pasuka galvą – tamsėja jau žemė ir dangaus raudonumas. Viešpatie, tyliai ištaria, pasigailėk jų, pasigailėki, Viešpatie, nes jie vis dar tiki. Vis dar. Vos tik nuaidi varpo balsas, jie renkasi čia, vis dar sėja ir prižiūri daržus, mylisi, augina vaikus. O šie, lygiai kaip ir jų tėvai, pavakarėm sustoja vartuose ir kažko ilgesingai laukia.

Tėvas Bruno krūpteli.

Ko tik čia nebuvo, daug ką patyrė, daug ką iškentė ši žemė. Ir jos žmonės. Gal kad romūs, o gal, kad moka skausmą numalšinti. Pasigailėk, Viešpatie, kartoja, negi negana jau negandų. Tik penkeri metai praėjo nuo to – antro šiame šimtmety – maišto, palikusio vien plėnis aplinkui ir širdyse tų, kurie iki šiol aprauda savo artimuosius, o dabar dar ir sausra lyg koks keršto angelas savo sparnais apglėbė visą kraštą. Senoliai sako, kad per jų gyvenimą tokia ji buvo bene tik vieną kartą. Ir ne taip seniai, penkiasdešimtaisiais. Visi tebeatmena, kai vienas po kito dygo tada paskubom sukalti kryžiai. Ir štai vėl viskas išdegė, išdžiūvo – daržai, pievos, javai... Šventas Dieve, šventas galingasis, šventas amžinasis, šnabžda tėvas Bruno, atleisk ir pasigailėk jų. Žmonės jau ir taip ubagais pavirtę, o šiandien net „vogtinės“ duonos neturės... Atleiski, pasigailėk...

Jis lėtai atsitiesia, pakelia ranką ir kyšteli po nukarusia į šalis kokule. Nebe visada paklusnūs pirštai nedrąsiai paliečia ten, prie širdies, jau kažin kiek metų pilkam mazgely nešiojamą tamsiai rusvą, už riešutą ne ką didesnį gumulėlį. Šventas, šventas, šventas, kartoja ir paėmęs kelia prie veido, giliai traukdamas į save jo dar vis saldžiarūgštį kvapą, kuris sugrąžina kažin kur jau paliktą vaikystę. Jo paties vaikystę. Su paruge girgždančiu vežimu, ilga

Pakėvio koplyčios-mauzoliejaus griuvėsiai

bryde per rudenio pievas, krosny spragsinčiom malkom. Ir duonkubiliu. Seniai išdžiūvusiu duonkubiliu.

Tuomet jis buvo dar tik Karolis, Mykolo sūnus Karolis Rimavičius. Duonos Kolainiuose, – bent jau karmelitų vienuolyne, kur apsigyveno būdamas jau ne tik Karmelio bendruomenės nariu, gavusiu Bruno vardą, bet ir pradėjusiu ketvirtą dešimtį kunigu, ir kurio visuomet vėsi celė tapo naujais, o kaip tada pats manė, ir paskutiniai šioje žemėje namais, – duonos tenai niekada netrūko. Ir broliai mielai ja dalijosi. Su baudžiauninkais, elgetom, dažnais pakeleiviais ar vienuolyno svečiais. Už tai pats vyskupas Valančiauskis juos gyrė. Užgesus maištui, kurį kaip išmanė rėmė ne tik prie savo šeimų ir varganų ūkelių pasilikę kaimiečiai, bet ir ne vienas Kolainių karmelitas, Kauno generalgubernatorius įsakė vienuolyną uždaryti. Vyskupas pakluso, o karmelitus, kurių nė nemanė nubausti, apgyvendino, kai kuriems prieš tai suteikęs dar ir kunigystės šventimus, įvairiose vyskupystės vietose. Tėvą Bruno paskyrė Vaiguvos vikaru, o po metų pavedė Vaiguvos filiją – Pakėvį. Ėjo tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt šeštieji...

Nors nuo Vaiguvos iki Pakėvio buvo viso labo kokie penki varstai, kelionei susiruošė iš vakaro. Anksti ryte visą savo mantą, net ir apavą, sumetė į briką ir, liepęs vežikui važiuoti vienam, išėjo pėsčias. Saulė tebuvo palipusi per sprindį ir dar nespėjusi išdžiovinti sugulciusio j laukus nakties rūko. Basos kojos gėrė gaivinančią kelio vėšą ir jis juto, kaip kyla ji aukštyn, iki juosmens ir dar aukščiau. Retsykiais, pats nežinodamas ko, gal tik jausdamas, kad kažką svarbaus

1830 m. statytos Pakėvio bažnyčios griuvėsiai

ir vėl palieka, stabteldavo ir atsigrėždavo į tolstančią Vaiguvą. Matė, kaip kaskart mažėja miestelį apglėbusi žaluma, virš jos iškilęs bažnyčios stogas, suklypę trobesiai. Dar kiek, ir tarp žemės ir dangaus liko tik pailga rautyta dėmė. Tėvas Bruno atsidoso, lyg ko išsigandęs apsidairė ir paspartino žingsnį... Abipus kelio į visas šalis plytėjo pievos, toliau – kur ne kur kyšojo kalvos, matėsi miškų juostos. O pakelėje žėlė reti krūmokšniai ir styrojo vieniši vasarų kaitros ir šiaurės vėjų subrandinti medžiai. Gali būti, pamanė jis, kad tie medžiai čia išaugo vien tam, kad pasitiktų ir pasveikintų arba atsisveikintų su ateinančiais ir nueinan-

čiais, apglėbtų ir paslėptų po savo šakom sustojusį pailsėti. Ir tyliai jam kuždėtų žodžius – tyliai, kad girdėtų tik tas, kuris klausosi: kaip gera, visada be galo gera yra būti. Tėvas Bruno mokėjo ir mėgo klausytis, bet tada nesustojo. Įveikęs dar vieną kalvą, jis išvydo ir kelionės galą – už miško aukštai iškilusią bažnyčią, virš kurios ryškiai švietė dailus kryžius. Ir nusišypsojo. Sveikinu tave, Pakėvi, mano namučiai, *Salve!* – išsprūdo jau seniai atgiedoto kunigo Liudviko, čia kadaise gimusio, gyvenusio, svajojusio apie didžiai didžius darbus, kuriuos privalu nudirbti kiekvienam, ragavusiam moks-

(Nukelta į 26 p.)

Pakėvio dvarvietė 2010-ųjų metų pavasarį

(Atkelta iš 25 p.)

lą, žodžiai, ir jis pats nesuprato, kodėl šitie ir kodėl to, kaip dauge-
liui atrodė, liūdno ir skaudaus likimo žmogaus žodžiai.

Pakėvis... Ne kartą tėvo Bruno čia būta. Graži ir gera vieta, ma-
tyt, ne tik dėl vaikystės prisiminimų Liudvikas Jucevičius buvo prie
jos taip prisirišęs. Ir bažnyčia puiki, nors greta esantis dvaras ir
ištaigingesnis. Būtų ne sarmata ją bet kokiam svečiui ir kitatikiui
parodyti. Tėvas Bruno žinojo, kad pastatė ją trisdešimtaisiais, prieš
pat aną sumaištį, Pakėvio pono Radavičiaus baudžiauninkai. Iš
akmens. O, kiek vargo būta, kol iš laukų tuos akmenis jie sutempė
į kalną, aukščiausią toje vietoje, ir, kaip pasakoja senoliai, lyg ir
šventą dar pagonims buvusį. Tėvas Bruno taip pat žinojo, kad me-
diniam bažnyčios priestatui, bobinčiumi vadinamam, lėšų davė
Pavėžupio ponas Putvinskis, su kurio šeima Radavičiai artimai
bičiuliaivosi. Netgi buvo sutarę draugėn kapan atgulti ir tame
kalno šlaite liepė sumūryti baltą mauzoliejų. Nors Pakėvyje Ra-
davičiai retai apsilankydavo (dvarą tvarkė urėdas) užpėnai mi-
rusi amžinatilsi ponia Radavičienė buvo palaidota čia, toje iš
anksto parengtoje vietoje. Su senuoju Radavičiumi tėvas Bruno
ne kartą susidūrė. Nebuvo tas ponas iš anų, blogųjų, todėl tikėjo-
si su juo sutarti.

Žinojo jis jau ir apie čia gyvenančius žmones. Nedaug, tiesa, jų,
koks pusšimtis su visais vaikais. Jei ne tie karai, marai ir kitokios
nelaimės, būtų buvę keliskart tiek. Deja, liko tik ištvėringiausi ir
tie, kuriems Viešpats leido čia pasilikti. Dėl jų, tik dėl jų – užguitų,
suvargusių nuo sunkaus darbo ir nepriteklių – jis atėjo. Kad apka-
bintų, priglaustų, sušildytų, kad atvertų jų akis ir ausis. Ir jeigu
Dievas jam padės, jis sugebės prie jų priėti, prakalbinti juos, prisi-
jaukinti. Ir jie klausysis, nes tada jau gerai žinos, kad jo žodžiai nėra
jo žodžiai, bet žodžiai To, kurio reikia klausytis. Ir išmoks jie girdėti
ir matyti, ir pažins, ir supras. Taip, mano Viešpatie, jie supras tai,
kas gudriųjų yra vadinama būties slėpiniu...

...Seniai jau užėjo naktis, o tėvas Bruno sėdėjo vis toje pačioje
šventoriaus vietoje ir jo žvilgsnis tebebuvo nukreiptas į tą pačią
pusę. Nežinia, kiek dar būtų šitaip prarymojęs, jei ne šalti, staiga
pradėję žemėn kristi taip ilgai, rodos, visą amžinybę laukto lietaus
lašai, pabudinę jį savo geliančiu prisilietimu. Tėvas Bruno krustelėjo,
kelis kartus mirktelėjo, lyg norėdamas kažką nusimesti nuo akių
vokų, ir nelabai susivokdamas ėmė dairytis. Nepamatė nieko –

Pakėvio bažnyčios šventoriuje vienintelis išlikęs antkapinis paminklėlis
žymi K. B. Rimavičiaus amžino poilsio vietą

aplinkui buvo tik neaprėpiama juoda tamsa. Ir jam pasirodė, kad
visa – gal dėl keisto, bauginamai keisto, kai geriau įsiklausai, lie-
taus šnarėjimo, gal dėl iš kažkur atėjusio, apleistais kapais atsi-
duodančio kvapo – visa nežinia kažkur pasislėpė. Dingo ne tik
dangus ir žemė, žmonės su savo gyvenimais, bet ir netoliese augę

Kelmės kraštas ūkanotą 2010-ųjų metų pavasario dieną.
L. Sungailienės nuotrauka

medžiai, riogsoję akmenys, dingo ir džiuginančiu baltumu visada nuo vartų nubėgantis takas. Tėvas Bruno pašoko, užsimetė ant galvos gobtuvą ir jau norėjo pasileisti tekinas, gerai nesuprasdamas nei kur, nei kodėl, bet kažkokia jėga sukaustė jo kojas. Jis atsigręžė atgal, ten, kur turėjo būti bažnyčia. Ir neišvydo nieko. Ištiesta ranka, tvirtai tebegniaužianti delne nediduką buvusią dienų priminimą, staiga suglebo. Nebebuvo ne tik bažnyčios, bet ir dešinėje, kaip rodės, žvilgsnio tiesumoje ir visai greta stūksojusių kapukų kryžių...

O čežantis šnarėjimas nuolat stiprėjo ir, sumišęs su tuo, jau iš visų pusių sklindančiu kvapu, krito į tamsą ir ant paties tėvo Bruno. Ir jis pajuto, kaip kažkas smelkiasi pro rūbą gilyn į visą kūną – ir auga, ir plečiasi... Viešpatie, sušnabždėjo, pasigailėk... Leisk mums būti, o Viešpatie, ir išgelbėk. Išgelbėk... nuo... amžinosios... mirties...
1999 m., *Dankšiai – 2009 m., Pakėvis*

„Iš kur važiuotum – iš Kelmės, Šaukėnų ar Užvenčio Vaiguvos link, dar iš tolo dėmesį patraukia graži klevų ir uosių alėja, subėganti į aukštumoje pro medžių kauburį kyšantį bažnyčios bokštą. Tai – garsusis Pakėvis. [...] Medžiais apaugusiame kalnelyje stūkso įdomi architektūrinio požiūriu bažnyčia [...], dabar įtraukta į Respublikos kultūros paminklų sąrašus.“

Jonas Tamulis, Šiaulių „Aušros“ muziejaus darbuotojas.
Kelmės rajono laikraštis „Komunistinis žodis“, 1980 m.

„Apie K. B. Rimavičių rašo „Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija“, pasakoja vertimai, eilėraščiai. Bet jeigu ir užklysta Pakėvin koks literatūros žinovas ar bičiulis, tiktai parymo prie sunkiai priimamo, piktžolėmis apžėlusio, apleisto kapo. Rimčiau juo pasidomėti turėtų ir rajono kraštotyrininkai [...]“

Jonas Tamulis, Šiaulių „Aušros“ muziejaus darbuotojas.
Kelmės rajono laikraštis „Komunistinis žodis“, 1980 m.

„Iš medinio bažnyčios priestato nieko nebelikę. Stogą dengusį mūrą, kaip sako vietiniai, dar neseniai būtų buvę galima išgelbėti. Deja...“
Iš vieno keliauninko užrašų, 1993 m.

„Bažnyčia sparčiai nyksta ir užleidžia vietą piktžolėms, krūmokšniams... Pernai ant sienų kur ne kur dar tebebuvo tinko gabalai su dekoru detalėmis, tebestovėjo ir mediniai šoninių altorių karkasai. Šįmet tinko nė kvapo, o medis baigia sutręšti ir byra ant žemės tiesiog akyse... Rasti K. B. Rimavičiaus kapą nėra sunku. Ačiū iš svetur atvykusiam ir kaimynystėje apsigyvenusiam ūkininkui Kazimierui Kasparui, kuris kasmet, ir niekieno neverčiamas, apravi ir patvarko visus išlikusius kapus...“

Iš vieno keliauninko užrašų, 1999 m.

„Pakėvio miestelyje (Kelmės rajonas) griūva bažnytėlė ir koplyčia. Žmonių kaulų, nuvažiavę į Pakėvį, jau neradome. Vietiniai paraiškino: šunys ir katės išnešiojo. [...] Koplyčioje buvo palaidoti garsūs didikai Pergauskai, Radavičiai, Venclauskai, vienas iš Putvinskių. [...]“ „Iš buvusios bažnyčios liko tik akmeninės sienos: niekam netrukdoma istorinius akmenis į savo valdas vežtis ir trobesius statyti. [...]“ „Iki šiol mėtosi metaliniai karstai, o po išgruvusiomis plytomis dar gali būti šunų neišnešiotų kaulų.“

Svajūnas Sabaliauskas, žurnalistas
Dienraštis „Šiaulių kraštas“, 2005 m.

B. Buračo nuotraukose (iš viršaus į apačią): Šaukėnų valsčiaus puodžiaus padaryta puodynė; vaikai su rugiapjūtės pabaigtuvių vainiku. 1923. Kelmės kraštas

Adomo Varno nuotraukoje – Žutautų kaimo koplytstulpis. Apie 1920 m. Nuotraukos iš Lino Bukausko rinkinio